

Советник Афанасьев

ДАОО. – Ф. 1. – Оп. 190. – Спр. 114. – Ч.2. – Арк. 239–241.

Taras Goncharuk, Tatyana Shershun
Documents of the Odessa Region State archives area about destiny of
"Cossack-merchant" Dmitro Potylytsya

His offered two documents concerning the destiny of Odessa Region State archives of petty bourgeois and a merchant of a Cossack origin Dmitro Potylytsya to which the known historian O.Markevich had paid first attention. Documents testify, that for attempts to receive a rank of "a military companion» of Mouth-Danube Budzhak Cossack Army Dmitro Potylytsya and his wife have been sent to Siberia.

УДК 94(477.74):303.436.2:929 "1869"

Алла Галкіна

“АКТЫ НА ВЛАДЕНИЕ НЕДВИЖИМОЮ СОБСТВЕННОСТІЮ”
КОЗАКІВ НОВОРОСІЙСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА У
ФОНДАХ КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ “ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ АРХІВ”

Публікуються “Акты на владение недвижимою собственностію” козаків та офіцерів Новоросійського (Дунайського) війська. “Акты” видавались після ліквідації війська у 1869 р. кожному господарю – власнику землі із зазначенням її кількості, що тепер йому належала в станиці або хуторі, в якому він проживав.

Дунайське козацьке військо було сформоване на Півдні Бессарабії в липні 1828 р. з козаків Чорноморського, Усть-Дунайського Буджацького козацьких військ і Задунайської Січі, які оселилися в краї до переходу задунайців на чолі з Й.Гладким у Російську імперію. Згодом до козаків приєднали волотерів з Балканських країн і Молдавії, які служили в російській армії, відставних солдатів, українських і російських селян, коронних циган Бессарабії. В середині ХІХ ст. до війська входили 11 станиць і хуторів Аккерманського повіту з населенням близько 10 тисяч: Акмангіт (Білолісся), Старокозачя, Волонтирівка, Михайлівка, Миколаївка, Новотроїцьке, Каїри (Крива Балка), Костянтинівка, Петрівка, Миколаївка-Новоросійська (Байрамча), Фараонівка (тепер села в Білгород-Дністровському, Кілійському, Саратському, Татарбунарському р-нах Одеської обл. та р-ні Штефан Воде Республіки Молдова).

В адміністративному і військовому відношенні Дунайське військо підлягало новоросійському і бессарабському генерал-губернатору. Місцеве управління здійснювалося Військовим правлінням на чолі з наказним отаманом, що призначався урядом. У станицях керування відбувалось виборними станичними отаманами. Штаб і Військове правління знаходилось у м. Аккерман, з 1857 р. – в станиці Миколаївка-Новоросійська.

Поряд з військовою службою козаки займались землеробством, тваринництвом, торгівлею та іншими галузями господарства.

Військова територія являла собою цілинний степ без необхідних угідь і водних ресурсів. Станиці дунайців були розташовані черезсмужно з селами державних селян і колоніями іноземних поселенців і не мали безперервної території. Все це спричиняло для війська цілу низку незручностей в землекористуванні. Крім того, земельного фонду було недостатньо, і козаки користувались значно меншими ділянками, ніж визначалось “Положенням” Дунайського козацького війська 1844 р.⁵⁹⁸ За ним козацький пай мав становити 30 дес.⁵⁹⁹, проте, після виділення різного рангу старшинам від 100 до 250 дес. і 7 церквам по 100 дес., козакам лишилося всього біля 10 дес. – “пропорція досить недостатня для хліборобства і сінокоосу”. Але значна частина козацтва не могла скористатися навіть цією землею через нестачу робочої худоби і реманенту. Посухи, сарана, епідемії та епізоотії, неможливість застосування у злиденних умовах будь-якої агротехніки призводили до хронічних неврожаїв. У 1865 р. наказний отаман І.Є. Гангардт писав, що козаки “ледь мають хліб навіть у врожайний рік. Однак, ця бідність перетворюється у справжні злидні, коли трапляються посухи, сарана, пошесті або довге перебування господаря на службі”⁶⁰⁰.

У грудні 1868 р. у зв'язку з підготовкою і проведенням військової реформи в Російській імперії, внаслідок малочисельного служилого складу й утримання за допомогою постійного надання коштів із казни Новоросійське військо було ліквідовано. Спеціально розроблене “Положення”⁶⁰¹ регламентувало ліквідацію військових установ, визначало становище офіцерів і козаків після ліквідації війська. Фактичний перехід козаків у стан селян-власників, наділення землею офіцерського складу та інші заходи, пов'язані з розформуванням, тривали протягом 1869 р. Для закріплення за кожним господарем–власником землі, йому видався “Акт на владение недвижимою собственностію”, в якому зазначалась кількість належної йому землі в станиці або хуторі, де він проживав. “Акт на владение недвижимою собственностію” являв собою стандартно для всіх оформлений і надрукований документ, до якого лише вписували прізвище, ім'я та по-батькові козака-господаря та кількість наданої йому землі. Усі “Акты” зберігаються в Комунальній установі “Ізмаїльський архів” (колишня назва – Філія Державного архіву Одеської області в м. Ізмаїл) у фонді “Правління Новоросійського козацького війська” (№755). У даному фонді зосереджені справи цивільної частини Військового правління війська, до компетенції якої входило регулювання управління в станицях, ведення господарства, повсякденного життя козаків тощо.

До уваги пропонується зразок стандартного документа, що виданий козакам хутора Каїри (тепер с. Крива Балка) (для станиці

598 ПСЗ РИ.ІІ. – Т.ХІХ.Отд.1.1844. – С.Пб., 1845. – С.847–868 .

599 Десятина дорівнювалась 2400 кв. сажнів або відповідає 1,09 га

600 Бачинська О.А. Дунайське козацьке військо. 1828–1868 рр. – Одеса: Астропринт, 1998.–С.133.

601 ПСЗ РИ.ІІ. – Т.ХLІІІ. Отд.1.1868. – С.Пб., 1873. – С.451–456.

Волонтировка подібний документ вже публікувався⁶⁰²), а також⁸ вперше пропонується список козаків, яким був виданий такий самий “Акт” із зазначенням землі в хуторі Каїри (ф.755, оп. 1, спр.219). В цій справі зберігається 171 “Акт”. Для більш наочного сприйняття пропонується також зображення території хутора Каїри із зазначенням скільки землі вже було виділено для спадкових ділянок офіцерам і церковному причту в 1858 р., що значно зменшувало можливості козаків щодо поділу козацького юрту при ліквідації війська у 1868–1869 рр.

Прізвища, імена та по-батькові козаків публікуються з “Актів” мовою оригіналу, стиль і граматичні обороти збережені. Для зручності користування вони подані за відповідними званнями від урядника до козака в абетковому порядку (в справі кожен “Акт” – окремий документ, що зібраний разом з іншими в довільному порядку).

Господарі хутора Каїри:

Урядники, їхні дружини та діти:

1. Гросул Сидор Іванов – 480 кв. саж.⁶⁰³; 2. Паладій Алексей Афанасьєв – 435 кв. саж.; 3. Павловский Василий Онисифоров – 450 кв. саж.; 4. Рембельский Василий Мартынов – 464 кв. саж; 5. Жены бывшего урядника Дорофея Дужаня, Евдокия и сын Федор – 35 кв. саж.; 6. Сирота урядника Павла Полунеева, сыновья Антон и Николай и дочери Екатерина и Елизавета – 630 кв. саж.

Приказчик:

1. Герман Николай Викторов – 420 кв. саж.

Козаки:

1. Бандрабура Занфир Григорьев – 480 кв. саж.; 2. Баркар Демьян Михайлов – 512 кв. саж.; 3. Баркар Степан Михайлов – 420 кв. саж.; 4. Баюша Папфил Антонов – 464 кв. саж.; 5. Баюша Антон Семенов – 527 кв. саж.; 6. Бесараб Никита Минов – 496 кв. саж.; 7. Бессарабов Мина Кузьмин – 465 кв. саж.; 8. Бобырко Франко Константинов – 434 кв. саж.; 9. Бордюжа Василий Еремеев – 464 кв. саж.; 10. Будан Степан Іванов – 420 кв. саж.; 11. Варлан Николай Алексеев – 406 кв. саж.; 12. Варлан Степан Алексиев – 464 кв. саж.; 13. Величка Иван Иванов – 559 кв. саж.; 14. Влащицкий Игнат Никитин – 464 кв. саж.; 15. Галан Александр Манойлов – 512 кв. саж.; 16. Галуца Нице Диордиев – 480 кв. саж.; 17. Галуца Стефан Ницов – 460 кв. саж.; 18. Гедерим Иван Наньев – 403 кв. саж.; 19. Гедерим Кондрат Ильин – 510 кв. саж.; 20. Гетьманц Севастьян Ефимов – 480 кв. саж.; 21. Гинга Иван Диордиев – 512 кв. саж.; 22. Гинга Тодор Диордиев – 465 кв. саж.; 23. Гинда Василий Григорьев – 435 кв. саж.; 24. Гинда Диордий Павлов – 512 кв. саж.; 25. Гинда Диордий Павлов – 480 кв. саж.; 26. Гинда Павел Афтетеев – 512 кв. саж.; 27. Гинда Павел Иванов – 495 кв. саж.; 28. Гинда Семен Иванов – 406 кв. саж.; 29. Гинда Тодор Диордиев – 448 кв. саж.; 30. Гинда Тодоров Николаев – 418 кв. саж.;

⁶⁰² Козацтво на Півдні України. Кінець XVIII–XIX ст. – Одеса, 2000. – С. 224. – Док. № 9.20.

⁶⁰³ Квадратна сажень. 2400 кв. сажнів – одна десятина (1,09 га)

31. Гога Василий Урсаков – 464 кв. саж.; 32. Гога Урсаки Луполов – 720 кв. саж.; 33. Голан Григорий Диордиев – 15 кв. саж.; 34. Голан Кирьяк Уцов – 480 кв. саж.; 35. Головчук Григорий Васильев – 465 кв. саж.; 36. Губ Алексей Васильев – 448 кв. саж.; 37. Губа Василий Иванов – 544 кв. саж.; 38. Губа Тимофей Семенов – 595 кв. саж.; 39. Гурин Гаврил Иванов – 465 кв. саж.; 40. Гурин Деордий Иванов – 434 кв. саж.; 41. Дада Алексей Иордакиев – 420 кв. саж.; 42. Дада Григорий Иордакиев – 364 кв. саж.; 43. Дада Петро Иордакиев – 480 кв. саж.; 44. Дина Сафроний Леонтьев – 527 кв. саж.; 45. Дирка Антон Кондуракиев – 542 кв. саж.; 46. Дирка Марин Тодоров – 377 кв. саж.; 47. Дирка Павел Тодоров – 480 кв. саж.; 48. Дона Пантелей Степанов – 312 кв. саж.; 49. Доний Василий Тимофеев – 496 кв. саж.; 50. Драга Деордий Трофимов – 480 кв. саж.; 51. Дринга Павел Иванов – 15 кв. саж.; 52. Друм Василий Федоров – 480 кв. саж.; 53. Дужана Иван Иванов – 528 кв. саж.; 54. Дырка Диордий Васильев – 448 кв. саж.; 55. Дьяченко Онисим Кириллов – 435 кв. саж.; 56. Дьяченко Роман Кириллов – 629 кв. саж.; 57. Дьяченко Яков Кириллов – 574 кв. саж.; 58. Есауленко Селевестр Фролов – 450 кв. саж.; 59. Есауленко Илья Фролов – 403 кв. саж.; 60. Жикол Василий Луков – 456 кв. саж.; 61. Жикол Гаврил Константинов – 480 кв. саж.; 62. Жикол Иван Семенов – 600 кв. саж.; 63. Журавль Константин Трофимов – 608 кв. саж.; 64. Журавль Петр Трофимов – 435 кв. саж.; 65. Зорила Енакий Диордиев – 960 кв. саж.; 66. Зорила Степан Афтеньев – 403 кв. саж.; 67. Зороведа Иван Тодоров – 465 кв. саж.; 68. Исак Василий Диордиев – 496 кв. саж.; 69. Исак Василий Дмитриев – 496 кв. саж.; 70. Исак Григорий Васильев – 496 кв. саж.; 71. Исак Демьян Андреев – 15 кв. саж.; 72. Кидина Манойл Антонов – 512 кв. саж.; 73. Киржан Андрей Ильин – 450 кв. саж.; 74. Кобзаренко Федот Абрамов – 406 кв. саж.; 75. Компана Иван Онофриев – 15 кв. саж.; 76. Лабунцев Иван Ефремов – 464 кв. саж.; 77. Литра Диордий Михайлов – 480 кв. саж.; 78. Литра Михаил Пантелиев – 403 кв. саж.; 79. Литра Никита Пантелиев – 496 кв. саж.; 80. Лунга Семен Лупов – 496 кв. саж.; 81. Мазур Иван Васильев – 15 кв. саж.; 82. Манта Яков Логвинов – 480 кв. саж.; 83. Манта Яков Логинов – 480 кв. саж.; 84. Мариамбей Деордей Тодоров – 576 кв. саж.; 85. Мовила Александр Иванов – 15 кв. саж.; 86. Молдан Иван Диордиев – 464 кв. саж.; 87. Молошаг Григорий Васильев – 688 кв. саж.; 88. Мунтянов Тимофий Захарьев – 448 кв. саж.; 89. Мурзак Николай Апостолов – 629 кв. саж.; 90. Ника Григорий Степанов – 429 кв. саж.; 91. Осматескул Самсон Филимонов – 480 кв. саж.; 92. Отян Исак Иванов – 928 кв. саж.; 93. Павла Урсу Степанов – 435 кв. саж.; 94. Павловский Онисифор Васильев – 544 кв. саж.; 95. Павловский Савва Онисифоров – 542 кв. саж.; 96. Паника Василий Иванов – 377 кв. саж.; 97. Папушой Григорий Иванов – 406 кв. саж.; 98. Потлог Корнил Васильев – 496 кв. саж.; 99. Пробийголова Григорий Филипов – 495 кв. саж.; 100. Пуркаръ Апостол Захарьев – 496 кв. саж.; 101. Пуркаръ Диордий Тодоров – 600 кв. саж.; 102. Пуркаръ Иван Алексеев – 464 кв. саж.; 103. Пуркаръ Лука Николаев – 480 кв. саж.; 104. Пуркаръ Василий Тамов

– 480 кв. саж.; 105. Рымский Василий Лукьянов – 420 кв. саж.;
 106. Рымский Лукьян Иванов – 480 кв. саж.; 107. Сабачинский
 Евстул Алексеев – 510 кв. саж.; 108. Сбирча Онофрей Миронов – 435
 кв. саж.; 109. Семенов Влас Иванов – 434 кв. саж.; 110. Сиргий Иван
 Самсонов – 435 кв. саж.; 111. Сироштан Василий Дмитрив – 448 кв.
 саж.; 112. Снегур Матвей Федоров – 448 кв. саж.; 113. Сорочан Иван
 Гаврилов – 960 кв. саж.; 114. Стрямца Тодоров Васильев – 450 кв.
 саж.; 115. Стрямцев Константин Лупов – 544 кв. саж.; 116.
 Сугачевский Остап Васильев – 578 кв. саж.; 117. Тартара Игнат
 Степанов – 578 кв. саж.; 118. Тинка Кирилл Гаврилов – 597 кв. саж.;
 119. Ткаченко Аксентий Томов – 420 кв. саж.; 120. Ткаченко Алексей
 Матвеев – 465 кв. саж.; 121. Ткаченко Григорий Матвеев – 589 кв.
 саж.; 122. Тобулток Дмитрий Григорьев – 480 кв. саж.; 123. Толика
 Диордий Онофриев – 465 кв. саж.; 124. Толика Петр Манойлов – 480
 кв. саж.; 125. Толика Постик Иванов – 434 кв. саж.; 126. Тома Иван
 Тодоров – 656 кв. саж.; 127. Тома Игнат Тодоров – 464 кв. саж.; 128.
 Тома Иордан Тодоров – 480 кв. саж.; 129. Топор Данил Мифодьев –
 512 кв. саж.; 130. Топор Иван Григорьев – 435 кв. саж.; 131. Топор
 Самойл Данилов – 504 кв. саж.; 132. Унгуриян Василий Иванов – 15 кв.
 саж.; 133. Фалаш Семен Гаврилов – 480 кв. саж.; 134. Фаркаш Иван
 Степанов – 435 кв. саж.; 135. Фаркаш Павел Иванов – 448 кв. саж.;
 136. Форманчук Герасим Иванов – 510 кв. саж.; 137. Фудулей Иван
 Александров – 480 кв. саж.; 138. Царалунга Василий Дердиев – 496
 кв. саж.; 139. Цицала Аксентий Ницов – 465 кв. саж.; 140. Цыцыла
 Диордий Антонов – 465 кв. саж.; 141. Чакан Василий Аксентьев – 465
 кв. саж.; 142. Чекан Никита Аксентьев – 589 кв. саж.; 143. Чернозуб
 Матвей Антонов – 465 кв. саж.; 144. Черноморченко Зиновий Иванов
 – 435 кв. саж.; 145. Черноморченко Кузьма Иванов – 450 кв. саж.;
 146. Чокан Акентий Иванов – 795 кв. саж.; 147. Чокан Иван
 Аксентьев – 527 кв. саж.; 148. Чокан Иван Иванов – 480 кв. саж.;
 149. Чокан Касиян Иванов – 645 кв. саж.; 150. Шляхтицкий Николай
 Семенов – 480 кв. саж.; 151. Якименко Матвей Васильев – 544 кв.
 саж.

Діти та вдови козаків:

1. Вдова казака Леонтия Журавля, Мария и дочери её Мария и
 Татьяна – 630 кв. саж.; 2. Вдова казака Григория Губенка, Сафрония,
 сыновья Иван и Иван, две дочери Агафий – 480 кв. саж.; 3. Вдова
 казака Харитона Прутяна, Татьяна, сыновья Иван, Яков, Никифор и
 дочь Парасковья – 748 кв. саж.; 4. Вдова казака Лазаря Семенова,
 Анна, сын её Митрофан и дочь Мария – 510 кв. саж. 5. Сыновья
 умершего казака Ивана Ципурдея, Иван, Исаи и Пантелеймон
 Ципурдеевы – 435 кв. саж.; 6. Сирота казака Дмитрия Дады, сыновья
 Федор и Григорий и дочь Ерина – 480 кв. саж.; 7. Сирота казака
 Еремеи Бяйки, сыновья Василий и Михаил и дочь Мария – 464 кв.
 саж.; 8. Сирота казака Ивана Полунеева, Яким Полунеев – 520 кв.
 саж.; 9. Сирота казака Семена Кваши, сын его Семен и дочь Феодора –
 558 кв. саж.; 10. Сирота казака Степана Барбуцы, сын Степан и дочь
 Евдокия – 465 кв. саж.; 11. Сирота казака Диордия Дады, сыновья

Дмитрий и Еремей – 448 кв. саж.; 12. Сирота казака Постики¹
Ципурдея, сыновья: Петро, Андрей, Иван, Григорий и дочь Парасковья
– 435; 13. Сирота казака Степана Тоболтока, сыновья его Акентий,
Епиерагу и дочери Евгения и Мария – 779 кв. саж.

*Комунальна установа “Ізмаїльський архів”. – ф. 755. – Оп. 1. –
Спр.219. –102 арк.*

Alla Galkina

***“Statement for possession of the immovable property” Cossacks of a
Novorosia Cossack Army in funds of the municipal organisation “Izmail
archives”***

*“Statement for possession of the immovable property” of Cossacks and
officers of the Novorosia (Danube) Army are published “ Statement” were given
after Army liquidation in 1869 to each owner –of the earth quantity, that was
belonged him in a village or farm where he lived.*